

Field Notes
Practical Guides
for Archaeological
Conservation and
Site Preservation

Number 2

Kazı Notları
Arkeolojik Konservasyon
ve Antik Yerleşimlerin
Korunması için
Pratik Rehberler

Sayı 2

Guidelines for
Foreign
Conservators
Working in
Turkey

■■■

Türkiye’de
Çalışan Yabancı
Konservatörler
İçin Temel
Bilgiler

Dr. Hande Kökten Ersoy

Figure 1: Consolidation of Late Bronze Age copper ingot prior to lifting from the Uluburun shipwreck. Institute of Nautical Archaeology, Bodrum, Turkey.

Resim 1: Geç Bronz Çağı bakır külçesinin kaldırma işlemi öncesinde konsolidasyonu. Sualtı Arkeoloji Enstitüsü, Bodrum, Türkiye.

Credit: © Institute of Nautical Archaeology / Sualtı Arkeoloji Enstitüsü

Japanese Institute of
Anatolian Archaeology

Japon Anadolu
Arkeolojisi Enstitüsü

Spring 1999

Guidelines for
Foreign
Conservators
Working in
Turkey

Türkiye’de
Çalışan Yabancı
Konservatörler
İçin Temel
Bilgiler

Dr. Hande
Kökten Ersoy

The intention of this Field Note is to describe the state of conservation in Turkey and offer guidelines that archaeological conservators may follow to achieve the best results during the field season and while working in museums. It is important for foreign conservators to realize that there is both a fundamental need for more conservation professionals in Turkey and a better understanding of the services that conservators provide.

With the exceptions of the Bodrum Museum of Underwater Archaeology, the İstanbul Archaeological Museums, and the Anatolian Civilizations Museum in Ankara, most Turkish museums have neither conservation laboratories nor workshops to perform even basic treatments. As recommended by the Ministry of Culture, the only authorized institution for the conservation of museum collections other than those of the already mentioned state museums above, is the Central Conservation-Restoration Laboratory in İstanbul. Despite current academic efforts and developments in the field (see Field Note Number 7, Educational Opportunities for Turkish Conservators), there is a lack of positions for conservation professionals in the state museums. The Ministry of Culture has yet to develop a definition for the positions of professional conservator, conservation scientist, and conservation technician in Turkey.

Many of these problems are the result of a directive issued in 1983 by the General Directorate of Monuments and Museums that is sorely in need of revision to include better descriptions and job qualifications for museum specialists and conservators.¹ Article 4 of the directive states that objects in storage will be preserved properly and storage areas will be arranged to enable scientific research; however, the directive does not specify that this responsibility should be given to qualified professionals.

According to the definitions made in Article 10, the “museum specialist” is in charge of collecting, excavating, classifying, and certifying objects, as well as making inventories and catalogues. The description of his or her duties further includes the repair of exhibits, arrangement of storage areas, and preservation and mechanical cleaning of museum objects. As stated in Article 10 g, the museum specialist will observe the condition of the museum objects and report those that need treatment in the laboratory, in addition to the responsibility for the maintenance and preservation of museum objects.

Museum specialists are appointed from the graduates of programs of archaeology, prehistory, art history, ethnology, anthropology, history, classical eastern languages, epigraphy, and museum studies. However, the curriculum of none of these programs includes active and/or passive conservation techniques for museum objects. Therefore, most museum specialists charged with the control, maintenance, preservation, and even mechanical cleaning of the collections are not qualified for such activities. The need for more trained Turkish conservation professionals is vital.

Due to these problems, foreign conservators working on archaeological excavations in Turkey could benefit from the following recommendations.

Bu kitapçığın amacı, Türkiye’de konservasyonun konumunu belirlemek ve arkeolojik konservasyon uzmanlarının kazı sezonu boyunca ve müzelerde çalışırken en iyi sonuca ulaşabilmeleri için gerekli temel bilgileri vermektir. Yabancı konservatörler için önemli olan bilgilerin başında, Türkiye’de daha fazla sayıda eğitilmiş konservatöre temel gereksinimin bulunduğu ve konservatörlerin sağladıkları hizmetlerin daha iyi anlaşılması gerektiği gelir.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi ve Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi dışındaki devlet müzelerinde konservasyon laboratuvarı ve hatta en basit koruma işlemlerinin yapılacağı işlikler bulunmamaktadır. Adı geçenler dışındaki tüm müze koleksiyonlarının konservasyonu için Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yetkili gösterilen yegane kurum ise, aynı Bakanlığa bağlı olarak hizmet veren İstanbul Konservasyon ve Restorasyon Merkez Laboratuvarı’dır. Süregelen akademik çabalara ve bu alandaki gelişmelere rağmen (bkz. Kazı Notları 7. Türk Konservatörler için Eğitim Olanakları) devlet müzelerinde eğitilmiş konservatörler için kadro bulunmamaktadır. Bu nedenle, T.C. Kültür Bakanlığı’nın konservasyon uzmanı, konservasyon bilimadamı ve konservasyon teknikeri/teknisyeni için öncelikle kadro tanımlarını yapması gerekmektedir.

Söz konusu sorunların çoğu 1983 yılında yürürlüğe giren, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği’ndeki eksikliklerden kaynaklanmakta olup, bu yönetmeliğin müze uzmanları ve konservatörler ile ilgili daha ayrıntılı tanımlar ve görev niteliklerini içerir hale getirilmesi acilen gerekmektedir.¹ Söz konusu yönetmeliğin 4. Maddesinde depodaki eserlerin kurallara uygun şekilde korunacağı ve depo alanlarının bilimsel çalışmalara olanak verecek biçimde düzenleneceği belirtilir; ancak yönetmelik bu sorumlulukların nitelikli meslek uzmanları tarafından yürütülmesi konusunda bir yükümlülük getirmez.

10. Maddede yapılan tanımlamaya göre, “müze uzmanı” kültür varlıklarının koleksiyonu, kazılarının yapılması, değerlendirilmesi ve tescili yanısıra kataloglarının ve envanterlerinin hazırlanmasından da sorumludur. Görevleri arasında sergilerin onarımı, depo alanlarının düzenlenmesi ve müze koleksiyonundaki objelerin mekanik temizliği ve korunması da yer almaktadır. 10. g Maddesinde belirtildiği üzere müze uzmanı, müze koleksiyonunun bakımı ve korunması yanısıra objelerin durumlarını gözlemleyecek ve laboratuvarında konservasyonu yapılması gerekenleri idareye bildirecektir.

Müze uzmanları, arkeoloji, prehistorya, sanat tarihi, etnoloji, antropoloji, tarih, klasik doğu dilleri, epigrafi ve müze bilimleri ile ilgili bölüm mezunlarından atanmaktadır. Ancak, adı geçen bu bölümlerden hiçbirinin programında müze objeleri için aktif ve/veya pasif koruma yöntemleri ile ilgili bir ders yer almamaktadır. Böylece müze koleksiyonlarının kontrolü, bakımı, korunması ve hatta mekanik temizliği ile görevlendirilen müze uzmanının bu konularda nitelikli olmadığı görülmüştür. Bu nedenle daha fazla sayıda eğitilmiş Türk konservatörlerine ciddi ve acil olarak gereksinim vardır.

1. The conservation treatments you apply to an object during excavation are probably all it will ever receive; plan your treatments accordingly.

2. The staff of the local museum is likely to have very limited knowledge about preventive conservation methods. Establish good communication with the director and other museum staff members to inform them about the necessity and means of long-term preservation and maintenance.

3. Submit a copy of your treatment records to the local museum, including lists of treated and untreated objects, their current condition, and suggestions for their future preservation, to indicate how much you care about the objects. This will also help you share the responsibility of object conservation both before and after treatment.

4. Assist museum staff in improving the conditions in storage and display areas. Remember that objects from your site will be stored and displayed with other objects, and you cannot separate your objects from the rest of the museum's collection. Better storage and display conditions for your objects can be obtained only with an overall improvement in the storage system.

5. If your local museum receives objects from other excavations as well, always try to cooperate with your colleagues from other sites to arrange applicable and practical solutions for better preservation of your objects while you are away.

6. Provide basic instruments to measure, control, and maintain humidity and temperature levels in storage and exhibition areas. It is especially useful to ask for the assistance of the museum staff in keeping records of daily or monthly variations of temperature and relative humidity inside the museum during the course of a year. Records of seasonal changes in climate, as well as the den-

Belirtilen bu sorunlara bağlı olarak, Türkiye'deki arkeolojik kazılarda görev yapan yabancı konservatörler aşağıdaki önerilerden yararlanabilirler.

1. Buluntulara kazı sırasında uygulayacağınız konservasyon işlemleri, büyük olasılıkla bu objelere yapılacak yegane müdahale olacaktır; konservasyon işlemlerinizi buna göre planlayın.

2. Yerel müzenin personeli, önleyici konservasyon yöntemleri hakkında son derece sınırlı bilgiye sahiptir. Bu nedenle müze müdürü ve diğer müze uzmanları ile iletişim kurarak, onları uzun vadeli koruma ve bakım yöntemlerinin gerekliliği ve yöntemleri konusunda bilgilendirin.

3. Konservasyon işlemlerini içeren bir raporu yerel müzeye teslim edin. Bu raporun konservasyonu yapılmış ve yapılmamış eserlerin bir listesini, buluntuların teslim anındaki durumları ile ilgili kayıtları ve gelecekte yapılacak koruma işlemleri konusundaki önerilerinizi içermesine özen gösterin. Bu aynı zamanda, sizin koruyucu uygulamalar öncesi ve sonrasındaki obje konservasyonu sorumluluğunu paylaşmanıza da yardımcı olacaktır.

4. Müze uzmanlarına depo ve sergi alanlarının iyileştirilmesinde yardımcı olun. Unutmayın ki, sizin çalıştığınız kazıda ele geçen objeler de müzedeki diğer objelerle birlikte sergilenip, depolanacaktır ve kazı buluntularını koleksiyonun geriye kalan bölümünden ayırmanız mümkün değildir. Bu nedenle, kazı buluntularının daha yeterli sergileme ve depo koşullarına kavuşması, ancak tüm depolama ve sergileme sisteminde yapılacak gelişmelere bağlıdır.

5. Eğer kazı buluntularınızı teslim ettiğiniz yerel müzeye başka kazılardan da eser geliyorsa, buluntuların uzun vadeli korunması için uygulanabilir ve pratik yöntemlerin hazırlanması konusunda meslektaşlarınızla işbirliği yapın.

6. Depolama ve sergileme alanlarının nem ve ısı seviyelerini ölçmek, kontrol etmek ve kontrol altında tutabilmek için gerekli basit araçları sağlayın. Müzede bir yıl süresince, günlük veya aylık ısı ve bağıl nem kayıtlarının tutulması için müze uzmanlarının yardımını isteyin. İklimde gerçekleşen mevsimsel değişikliklerin kayıtları kadar, hava kirliliğinin yoğunluğu ve içeriği ile ilgili bilgiler de çok değerlidir, zira Türkiye'deki pek çok müzenin bahçesinde taş eserler ve mimari elemanlar açık havada sergilenmektedirler (Örnek olarak İzmir, İstanbul, Ankara, Fethiye, Bursa ve Manisa Müzeleri verilebilir.)

7. Eğer kazı evinde veya alanında depo bulunuyorsa, bunların kaz sezonu sonunda kilitlenip, mühürleneceğini; bu nedenle, depo içindeki ortamın kontrol ve izlenmesinin mümkün olamayacağını unutmayın. Objelerin doğru ve iyi paketlenmeleri kadar, depo yapısının da etkili ve yeterli bir korunak olduğunu garantilemeniz gerekir: Su sızdırmayan pencereler ve çatılar ile sağlam yağmur oluklarının, objelerin korunması için önemini hatırlayın.

8. Kazı buluntuları ister kazı evindeki depoda, isterse yerel müzede depolanıyor olsun, önceki sezonlarda bulunmuş objelerin en son durumlarını kontrol etmek için önceden planlama yapın.

9. Yerel müzenin sizden bir uzmanını konservatör olarak yetiştirmenizi istemesi halinde, konservasyon ve maddeler bilimi ile ilgili yeterli temel bilgi olmaksızın

Figure 2: Careful excavation of a fragile Red Deer Antler. Kaman-Kalehöyük, Turkey. Resim 2: Kırılgan durumdaki bir Alageyik boynuzunun özenle günışığına çıkarılması. Kaman-Kalehöyük, Türkiye. Credit: Takayuki Oshima

Figure 3: Measuring the conductivity of bath water during the desalination of excavated ceramics. Kaman-Kalehöyük, Turkey.

Resim 3: Kazıda bulunan seramik objelerin tuzlardan arındırılma işlemi sırasında banyo suyunun kondüktivite ölçümü. Kaman-Kalehöyük, Türkiye. Credit: Glenn Wharton

sity and content of air pollution, will also provide a useful database, since most museums have outdoor exhibits of some stone sculptures and architectural items in their museum gardens (examples include museums in İzmir, İstanbul, Ankara, Fethiye, Bursa, and Manisa).

7. If there are object depots on site, always remember that they will be locked and sealed at the end of the excavation campaign, which makes it impossible to monitor or control the indoor environment. Proper packaging of objects, as well as effective protection within the depot building from leaking windows, roofs, and plumbing, will be vital for long-term preservation of your objects.

8. Whether your finds are stored on site or in the local museums, always plan enough time to check the current condition of objects from previous excavation seasons.

9. If the local museum requires your supervision for the training of a staff member as a conservator, remember that standard treatment recipes without proper background in materials science may become destructive interventions. Therefore, it will be more useful to limit the information provided to preventive conservation methods and their application to unstable and vulnerable objects, such as metals. ■

1. Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği, 1990. Copies of the Turkish directive may be obtained from the General Directorate of the Museums and Monuments in Ankara, as well as the National Library and A.U. Başkent Meslek Yüksekokulu.

Hande Kökten Ersoy is the Assistant Director and Senior Lecturer of archaeological conservation for the Conservation Program at Başkent Vocational High School, Ankara University. She has directed mosaic restoration projects at Aizanoi and Sagalassos Excavations, as well as the Conservation and Reconstruction Project of Cart Wheels from Balıkesir - Üçpınar Tumulus.

standart işlem reçetelerinin kullanılmasının tahrip edici sonuçlar verebileceğini unutmayın. Bu nedenle, verilecek bilgi içeriğini koruyucu konservasyon yöntemleri ile sınırlı tutmak, ve böylece bozulmaya elverişli ve stabil olmayan objeler için uygulanabilecek işlemleri öğretmek çok daha yararlı olacaktır. ■

1. Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği, 1990. Bu yönetmeliğin örnekleri Ankara'daki Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden, Milli Kütüphane'den ve A. Ü. Başkent Meslek Yüksekokulu'ndan edinilebilir.

Hande Kökten Ersoy Ankara Üniversitesi, Başkent Meslek Yüksekokulu Müdür Yardımcısı ve Konservasyon Programı öğretim üyesidir. Aizanoi ve Sagalassos kazıları mozaik restorasyon projeleri yanı sıra, Balıkesir-Üçpınar Tümülüsü Araba Buluntuları Konservasyon ve Rekonstrüksiyon projesini de yönetmiştir.

Field Notes is a series of essays written by professional conservators and archaeologists. They are intended for archaeologists, conservators and students as resource guides for the stabilization and preservation of excavated materials and archaeological sites.

Field Notes is jointly supported by the Edward Waldo Forbes Fund of the Freer Gallery of Art, Smithsonian Institution, and the Middle Eastern Culture Center in Japan.

For additional copies of Field Notes, or more information about the series, please contact: Japanese Institute of Anatolian Archaeology, Çağırkan Kaman Kırşehir 40350 TURKEY, Tel: 90-386-717-6252, Fax: 90-386-717-6168, e-mail: kaman@jiaa-kaman.org, www.jiaa-kaman.org

Kazı Notları profesyonel konservatör ve arkeologlar tarafından yazılmış olan bir makaleler dizisidir. Arkeologlar, konservatörler ve öğrenciler için kazı buluntuları ve arkeolojik ören yerlerinin stabilizasyonu ve korunması ile ilgili kaynak rehberler olarak hazırlanmıştır.

Kazı Notları, Smithsonian Enstitüsü Freer Sanat Galerisi Edward Waldo Forbes Fone ve Japonya'daki Ortadoğu Kültür Merkezi tarafından ortaklaşa desteklenmektedir.

Kazı Notları'nın kopyalarından edinmek veya bu dizi hakkında daha fazla bilgi almak için lütfen başvurunuz: Japon Anadolu Arkeolojisi Enstitüsü, Çağırkan Kaman Kırşehir 40350 TÜRKİYE, Tel: 90-386-717-6252, Fax: 90-386-717-6168, e-mail: kaman@jiaa-kaman.org, www.jiaa-kaman.org

Project Coordinator/Proje Koordinatörü: Glenn Wharton; Translator/Çevirmen: Hande Kökten Ersoy; Review Committee/Yayın Kurulu: Nancy Odegaard, Nicholas Stansley-Price, Terry Drayman-Weisser